

Warszawa, 08-02-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

III.7065.111.2024.JA

Pani dr Agnieszka Dziemianowicz-Bąk
Minister Rodziny, Pracy i Polityki
Społecznej
e-PUAP

Szanowna Pani Minister,

uprzejmie informuję, że do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają liczne pisma wyrażające poparcie dla działań Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Pracowników i Sympatyków Środowiskowych Domów Samopomocy z siedzibą w Płazie, które w piśmie z dnia 16 stycznia 2024 r.¹ wystosowanym do Pani Minister przedstawiło problemy wynikające z aktualnego poziomu finansowania środowiskowych domów samopomocy oraz postulaty zmian w ustawie o pomocy społecznej² oraz rozporządzeniu w sprawie środowiskowych domów samopomocy³.

W ocenie Wnioskodawców aktualny poziom finansowania środowiskowych domów samopomocy jest nieadekwatny do rangi podejmowanych zadań i ponoszonych rzeczywistych kosztów ich realizacji. Autorzy pisma z dnia 16 stycznia 2024 r. apelują o podjęcie działań mających na celu zabezpieczenie finansowania

¹ znak OSPISDS.SO.1.2024

² ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.) – dalej: u.p.s.

³ rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy (Dz. U. z 2020 r. poz. 249)

środowiskowych domów samopomocy na poziomie, który zagwarantuje placówkom stabilizację i bezpieczeństwo finansowe, umożliwi realizację usług świadczonych osobom z zaburzeniami psychicznymi na poziomie oczekiwanego standardu i wraz ze wzrastającą płacą minimalną zapewni godne wynagrodzenie pracownikom realizującym usługi w placówce. Pomimo złożoności realizowanych zadań poziom finansowania środowiskowych domów nie przystaje do aktualnej sytuacji gospodarczej, a niski poziom wynagrodzeń powoduje dużą fluktuację wyspecjalizowanej kadry, co ma bezpośredni wpływ na ciągłość procesu terapeutycznego uczestników i ich poczucie bezpieczeństwa.

Wnioskodawcy sygnalizują, iż środowiskowe domy samopomocy borykają się także z problemem zabezpieczenia finansowego realizacji dowozu uczestników na zajęcia, którego koszt stanowi nawet 7-20 % całości budżetu placówki. Pomimo, iż usługa transportowa jest zadaniem o charakterze fakultatywnym, to w sytuacji wielu uczestników zajęć bezwzględnie konieczna. Wiele placówek działa na terenach wiejskich, gdzie nie jest dostępny transport publiczny i bez zorganizowanego dowozu dotarcie do placówki byłoby praktycznie niemożliwe. Zwiększone koszty utrzymania środowiskowych domów samopomocy powodują też znaczne trudności w planowaniu i wykonaniu budżetu, a w konsekwencji uszczuplenie puli środków przeznaczanych na proces terapeutyczny uczestników, co z czasem może wpłynąć na obniżenie standardu świadczonych usług.

Zdaniem Stowarzyszenia utrzymywanie się obecnej sytuacji i brak zdecydowanej poprawy sytuacji finansowej środowiskowych domów samopomocy może doprowadzić do kryzysu pozostawiając dziesiątki tysięcy osób z zaburzeniami psychicznymi oraz ich rodziny bez wsparcia.

W świetle sygnalizowanych zagrożeń dla systemu wsparcia środowiskowego Rzecznik Praw Obywatelskich pragnie podkreślić, iż zdrowie psychiczne jest fundamentalnym dobrem osobistym człowieka, którego ochrona należy do obowiązków państwa, a sprawny system pomocy i wsparcia w kryzysach zdrowia psychicznego przeciwdziała tragediom indywidualnym i rodzinnym oraz wielkim stratom społecznym. Wobec zaś wielu wciąż nierozwiązanych problemów w systemie opieki psychiatrycznej środowiskowe domy samopomocy dedykowane osobom z zaburzeniami psychicznymi stanowią niezwykle istotny element całego systemu.

W opinii Rzecznika sygnalizowane przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników i Sympatyków Środowiskowych Domów Samopomocy deficyty

w obszarze wsparcia środowiskowego i wskazywane ryzyka dla stabilności i jakości świadczonego wsparcia wymagają zbadania.

Zgodnie z treścią art. 51a ust. 1 - 2 u.p.s. ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są: środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Prowadzenie i rozwój środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę (art. 18 ust. 1 pkt 5 u.p.s.) oraz powiat (art. 20 ust. 1 pkt 2 u.p.s.).

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego⁴ w art. 3 definiuje kategorię osób z zaburzeniami psychicznymi, które mogą korzystać z środowiskowych domów samopomocy. Należą do niej osoby wykazujące zaburzenia psychotyczne, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, osoby neuroróżnorodne (w tym osoby w spektrum autyzmu), a także osoby wykazujące inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoby te wymagają świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym. Dla tych grup osób z niepełnosprawnością, których poziom i zakres potrzebnego wsparcia jest bardzo zróżnicowany środowiskowe domy samopomocy często stanowią ostatnie ogniwo dziennego systemu oparcia społecznego. Są szansą dla osób z niepełnosprawnością na lepsze funkcjonowanie i zapobiegają ich izolacji. W tym aspekcie zabezpieczenie prawidłowego funkcjonowania placówek środowiskowych domów samopomocy jest koniecznością, gdyż stanowi wprost odpowiedź na potrzeby osób z niepełnosprawnością.

Wsparcie udzielane uczestnikom środowiskowych domów samopomocy stanowi też realizację zobowiązań państwa wynikających z Konwencji o prawach osób

⁴ ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2123 ze zm.)

niepełnosprawnych⁵, której celem jest ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby z niepełnosprawnościami na równi ze wszystkimi innymi obywatelami. Z art. 19 Konwencji wynika, iż Państwa-Strony uznają prawo wszystkich osób z niepełnosprawnością do życia w społeczności i do dokonywania wyborów na równi z innymi obywatelami, oraz podejmą skuteczne i stosowne działania, aby ułatwić osobom z niepełnosprawnością korzystanie z wyżej wymienionego prawa oraz ich pełną integrację i uczestnictwo w życiu społecznym. Konwencja daje osobom z niepełnosprawnością gwarancje, że będą mieć dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających funkcjonowanie w środowisku domowym, lokalnym i innym, w tym pomocy osobistej koniecznej do życia i integracji w społeczeństwie i zapobiegającej izolacji i segregacji osób niepełnosprawnych, a ogólnie dostępne usługi i obiekty będą dostępne na równych zasadach dla osób niepełnosprawnych oraz będą dostosowane do ich potrzeb. Ważne jest, aby korzystanie z jakiegokolwiek wsparcia było uznawane za część wydatków związanych z niepełnosprawnością, a pokrywanie takich przez samą osobę z niepełnosprawnością uznaje się za sprzeczne z Konwencją⁶.

Z uwagi na powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1058), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o przedstawienie stanowiska w zakresie dotyczącym postulatów wskazywanych przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników i Sympatyków Środowiskowych Domów Samopomocy, w tym odnoszących się do zmiany prawa.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

⁵ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 ze zm.) – dalej: Konwencja

⁶ Komentarz ogólny nr 5 (2017) na temat niezależnego życia i bycia częścią społeczności, pkt 92, dostęp pod adresem: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g17/328/87/pdf/g1732887.pdf?token=E0mybuVnYe a1NthejX&fe=true>